

наслідків є просочування конфіденційної комерційної інформації за межі держави в зарубіжні бізнес-школи.

Висновки. Запровадження державної акредитації програм MBA буде негативно сприйняте в зарубіжних наукових та освітніх колах, як знак відсутності в Україні привабливого клімату для розвитку науки й освіти, що, в свою чергу, обмежить приплив у країну сучасних технологій та інвестицій в наукоємні галузі.

При цьому програми MBA, по суті, є програмами додаткової освіти, тому не потребують обов'язкового державного ліцензування. В цьому контексті принциповим і важливим є світовий досвід, який свідчить, що розвиток програм додаткової освіти є важливим елементом демократичного та відкритого суспільства. Міністерства й відомства активно сприяють запровадженню саморегулювання в різних сферах професійної діяльності, оскільки такі ініціативи демонструють прогрес розвитку професії. Об'єднання спеціалістів з менеджмент та бізнес-освіти в УАРМБО є прикладом такої саморегульованої ініціативи. Використання міжнародного бренда MBA без урахування історії та особливостей його формування видається проблемним з погляду професійної етики.

Література

1. Кольчугина М.Б. Бизнес-образование в России / М.Б. Кольчугина // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 2. – С. 61–69.
2. Романовський О. Проблеми організації ефективної бізнес-освіти / О. Романовський // Освіта і управління : науково-практичний журнал. – 2002. – Т. 5. – № 2. – С. 54–76.
3. Антонова И. Инновационные процессы в дополнительном образовании / И. Антонова // Высшее образование в России : научно-педагогический журнал. – 2007. – № 9. – С. 78–81.
4. Назарова Г. Підходи до оцінки ефективності діяльності закладів економічної та бізнес-освіти / Г. Назарова // Новий колегіум. – 2000. – № 5. – С. 28–30.
5. Тіщенко Л. Випускник університету – підприємець / Л. Тіщенко, Г. Мазнева // Новий колегіум. – 2000. – № 4. – С. 15–16.
6. Динстанційне навчання – знахідка для бізнесменів // Міжнародна освіта. – 1997. – № 1. – С. 7.
7. Задоя А. Освіта для життя / А. Задоя // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. – 2003. – № 1. – С. 91–95.

ТКАЧЕНКО Л.П.

РИТОРИКА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблематика риторики така ж давня, як і історія виникнення наукових знань. Ґрунтовне вивчення науково-педагогічної літератури дає змогу простежити кілька аспектів дослідження риторики, а саме: філософський, літературознавчий, мовознавчий, релігійний, педагогічний. Незважаючи на серйозну розробку риторики проблематики в різних галузях наукових знань, сьогодні відсутній цілісний аналіз наукових праць, у яких риторика виступає як предмет дослідження.

Мета статті – визначити аспекти вивчення риторики різними галузями науки, простежити актуальність риторики досліджень крізь призму філософського й лінгвістичного доробку сучасних учених.

Дослідження філософських аспектів риторики сягає античності. Сократ, Платон, Арістотель, Цицерон аналізували риторику в дихотомії софістичного та діале-

критичного вимірів. Сократівська маєвтика представила взірць риторики діалогу, де втілена воля до істини. Роздуми Цицерона про синтез риторики й філософії започаткували ідею єдності філософських істин та їх проголошення. Це задало людинознавчий підхід до феномену риторики, ставлячи в центрі міркувань особистість оратора як *homo verbo agens* (людину, що діє словом).

В епоху Середньовіччя поширилася ідея сакральності риторики в трактовці Слова як креативної першооснови буття (Августин Аврелій, Григорій Богослов, Василь Великий, Іоанн Златоуст, Климент Олександрійський, Тертуліан, Орігена). В епохи Відродження, Нового часу та Просвітництва відбувся відхід від сакрального розуміння риторики до її прагматичної раціоналізації (Ф. Меланхтон, Г. Пічем). Набуло поширення трактування риторики як стилістики (Н. Буало, П. Рамю, А. Фоклен), в якому нівелювалася екзистенційна специфіка риторики. Водночас риторика ставала засобом осягнення світу особистістю через постановку смисложиттєвих питань, пошук відповідей на них, вироблення метафор, афоризмів, понять.

Лоренцо Валла та Єрмолао Барбаро абсолютизували роль риторики в процесі пізнання як “мистецтва осягнення всіх речей світу через слово” [1, с. 18]. Пікоделла Мірандолла вважав, що справжня істина взагалі риторики не потребує. Під риторикою він розумів тільки словесне прикрашення, Ф. Бекон розглядав риторіку як природний етап пізнання світу через роботу “уяви за вказівками розуму”, що розгорнуло ідею панриторизму пізнання, де афективно-метафоричне передує раціональному. Р. Декарт бачив у риторичній раціоналістичну дисципліну, відмовляючи їй у філософському підтексті, а дар красномовства вважав суто природженим. Г. Лейбніц, М. Монтень, Б. Паскаль сприймали риторіку обмежено – як штучно прикрашене мовлення, не пристосоване для розумових операцій. Ж. Руссо окреслив два різновиди мовлення (“благодатного для свободи” та “рабського”) як протилежні виміри буття людини в переживанні свободи чи запереченні її.

Раціоналізації риторичних знань уникнула давньоукраїнська риторика. Філософсько-дидактичний полілог “Бджола”, риторична спадщина Кирила Туровського, пам’ятки братських шкіл, твори філософів доби українського Відродження-бароко Г. Сковороди, Ф. Прокоповича, П. Юркевича демонструють філософське осмислення риторики через затвердження кордоцентричності, єдності душевного й духовного, емоційного та раціонального в слові [2, с. 118].

М. Ломоносов привніс у філософію риторики ідею пристрасті як головного поля риторичної дії, обґрунтував залежність стилів риторики від почуттів туги, насаги, любові тощо. Російські вчені й педагоги XVIII–XIX ст. А. Галич, Н. Кошанський, А. Мерзляков, В. Плаксін, І. Рижський, Я. Толмачов збагатили філософію риторики аспектами діалогізму та психологізму мовлення [3, с. 64].

В. Гумбольдт та Ф. Шляєрмахер розкрили риторично виявлену індивідуацію людського буття, кореляцію структур мови та структур життєвого світу, представили мовлення як духовну енергію людини. А. Шопенгауер розрізняв виміри риторики, звертаючись до еристики, що протистоїть “порожньому” пересічному мовленню. І. Кант заперечував риторіку як софістику, хоч високо цінував красномовство як естетичний феномен. Г.В.Ф. Гегель подеколи розглядав риторіку як надмірну стилізацію, проте стверджував, що словесне мистецтво здатне перетворитися у філософську прозу. Ф. Ніцше сприймав риторіку як природну першопочаткову людську пристрасть до метафоричності мислення й мовлення в процесі пізнання [4, с. 56].

Філософська антропологія (М. Шелер, Г. Плеснер, Е. Кассирер) визначила здатність до мовлення головною сутнісною рисою людини у колізійній цілісності духовного та вітального, у символічному та ексцентричному осягненні світу. Екзистенціалізм (М. Гайдеггер, А. Камю, С. К'єркегор, Г. Марсель, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс) збагатив філософське осягнення риторики ідеєю “прояснення екзистенції” у комунікації. Персоналісти (М. Бердяєв, Л. Шестов) затвердили єдність риторики і буття особистості через взаємодію світу і Логосу [5, с. 92].

Філософія діалогу (М. Бахтін, М. Бубер, І. Пешков, О. Розеншток-Хюссі) представила осягнення риторики діалогу у протиставленні симетричного спілкування рівноправних особистостей та спілкування несиметричного, де співрозмовник, аудиторія розглядаються як об'єкти. С. Булгаков, А. Лосєв привнесли ідею “органічності” мовленого слова [6, с. 74].

Дослідники феномену тоталітарної риторики Е. Канетті, Г. Лебон, С. Московічі, Х. Ортега-і-Гасет зосередили увагу на риториці влади у взаємодії оратора-вождя та натовпу. З. Фрейд окреслив цю взаємодію як феномен, зумовлений лібідозними прагненнями натовпу та вождя [7, с. 112].

Теорія мовленнєвих актів Дж. Остіна та Дж. Серля обґрунтувала взаємоконститутивність мовлення та буття, представила мову як дію. Разом з поглядами М. Бахтіна та І. Пешкова на риторику як вчинок, а також з ідеєю мовленнєвих ігор А. Вітгенштейна такий підхід представив риторику як креативну діяльність людини, що здатна змінювати світ [8, с. 81].

Комунікативна німецька філософія (К.-О. Апель, Ю. Габермас, В. Кульман, П. Ульріх) обґрунтувала концепти “дискурсивної етики”, “ідеальної комунікації” та “універсальної аудиторії”, які можна тлумачити як атрибути найдосконалішого виміру риторики, де “зрілі особистості використовують свої вуста для розумного мовлення на засаді волі до розуму та комунікативної компетенції” (А. Єрмоленко) [7, с. 64].

У працях мислителів постмодернізму риторика розглядається як метафоричний текст буття (семіотика Р. Барта, герменевтика Г. Гадамера, дослідження Ж. Дельоза, Ж. Ліотара, Ю. Кристевої). Структуралісти та постструктуралісти вивчали структури мови. М. Фуко, Ж. Деррида, Р. Барт зосередилися на проблемах “риторики насильства”. Г. Блюменберг запровадив філософсько-антропологічний підхід до риторики, розглядаючи її як “пошанування, в якому людина є унікальною” [9, с. 31].

Школа неориторики Г. Перельмана та Л. Ольбрехта-Титеки представила риторику як толерантну аргументацію в ціннісних судженнях. Школа метариторики (Р. Барт, Ж. Дюбуа, У. Еко, Ц. Тодоров) поставила у центр філософії риторики метафору, в творенні якої бачиться закономірність людського пізнання світу. Сучасна російська школа риторики (В. Анушкін, М. Гаспаров, А. Михальська, І. Пешков, Т. Хазагеров, Ю. Шатін, О. Юніна), приділяючи головну увагу дидактичному аспекту, здійснює філософсько-антропологічні розвідки щодо природу риторики влади та мистецтва красномовства [7; 10].

Теорія риторики в сучасній Україні (С. Абрамович, Г. Золотухін, В. Маслюк, Г. Почепцов, Л. Ставицька, Г. Сагач, І. Чепіга) розгортається в дидактичному й культурологічному контекстах; риторика трактується як засіб становлення особистості в комунікації з собою, з іншими, зі світом [11, с. 73].

Важливі теоретичні орієнтири для осягнення екзистенційних вимірів риторики дають міркування М. Поповича про багатовимірність людського буття, нетото-

жність мови та мовлення, провідну роль внутрішнього діалогу в мисленні і вчинках людини. Представники започаткованої В. Шинкаруком Київської світоглядно-антропологічної школи (І. Бичко, Є. Андрос, В. Загороднюк, В. Табачковський, Н. Хамітов, Г. Шалашенко) зосередилися на проблемах осягнення світу людиною в діалогічній комунікації, розглядаючи універсум особистості в цілісності духовно-душевно-вітального потенціалу, в єдності екзистенціалів віри, надії, любові. Дослідження В. Табачковським взаємовпливу екзистенційних вимірів особистості, тлумачення духовності як безупинної турботи людини про себе, окреслення “антропологічного ідеалу” як рівноваги різноманітних виявів людського буття дають змогу аналізувати екзистенційні виміри риторики згідно із намірами “людини, що діє словом” [12]. Аналіз Н. Хамітовим екзистенційної генези людини, смисловим осередком якої є дослідження суперечливої взаємодії фемінного та маскулінного, внутрішньої самотності та внутрішньої комунікації, розкриває нові можливості осягнення екзистенційних вимірів риторики. Важливим для цього дослідження є міркування В. Загороднюка про пріоритетну роль у бутті людини процесу мовлення, а не мови як системи знаків [12].

Значущими стали дослідження А. Єрмоленком феномену “етики відповідальності”, яка в умовах антропологічної кризи породжує “футурологію перестороги” – якісно нове трактування страху, що стає стимулом для толерантної риторики. Аналіз екзистенційних вимірів риторики актуалізували розвідки С. Кримського щодо специфічної “риторичності” українського бароко та необхідності смислотвірних питань у бутті людини, дослідження онтологічних підвалин культури та феномену влади в людському бутті (Є. Бистрицький, О. Білий, С. Пролєєв), міркування про необхідність нових світоглядних орієнтирів у сучасній українській філософії (А. Бичко, В. Кізіма, В. Лісовий, А. Лой, Я. Любимий, В. Лях, М. Ткачук, В. Нічик, О. Нельга, М. Пропотенська, В. Рижко, Л. Ситниченко, Я. Стратій, В. Ярошовець). Таким чином, історія філософії накопичила чимало прикладів аналізу аспектів риторики.

Одним із найголовніших напрямів сучасного українського літературознавства є ґрунтовне вивчення вітчизняної риторичної спадщини. Класичні студії над історією української літератури XVII–XVIII ст. на взірець праць Миколи Сумцова “Иоанникий Галятовский. К истории южнорусской литературы XVII в.” (1884), “К истории южнорусской литературы XVII столетия. Лазарь Баранович” (1885), Миколи Петрова “Очерки из истории украинской литературы XVII и XVIII веков. Киевская искусственная литература XVII и XVIII вв., преимущественно драматическая” (1911), а особливо Володимира Перетця “Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI–XVIII веков” (1928) та Дмитра Чижевського “Український літературний барок” (1941 – 1944), “Історія української літератури. Від початків до доби реалізму” (1956) заклали надійні підвалини цієї справи. Пізніші студії Андреаса Анг’яла, Володимира Кречотня, Богдани Криси, Ришарша Лужного, Олекси Мишанича, Дмитра Наливайка, Григорія Сивоконя, Людмили Софронової, Миколи Сулими, Леоніда Ушкалова та інших дослідників додали чимало нового в сьогочасні уявлення про українську літературно-риторичну традицію [14, с. 3].

Ведеться активне опрацювання проблем літературної риторики в європейській науці останніх десятиліть, починаючи від піонерської студії Ернста-Роберта Курціуса

“Європейські літератури та латинське середньовіччя” (1948). Розробляється напрям сучасних гуманістичних студій як неориторика, що виник у 60–70-их рр. минулого століття на перехресті структуралізму, семіології та “нової критики” [15, с. 187].

Яскравим виявом риторичної основи в українській літературі доби бароко є синкретизм поезії та прози.

Як відомо, в українському літературознавстві на хистку межі між поезією та прозою вказував ще П. Гулак-Артемівський. У статті “О поэзии и красноречии” [15] він зазначав, що схожість між поезією та красномовством у пору їхнього зародження та поступове розходження в період становлення як окремих видів залежить від досконалості суспільства, тобто від форм людської освіченості та розвитку здібностей, а також від розмаїтих впливів, що їх можуть чинити різниця клімату, характер народу, звичаї, спосіб правління й життя, особливості громадського та політичного устрою, а найпосутніше – закони совісті й віросповідання [16, с. 48].

Зацікавлення риторичним стрижнем власне барокової літератури виявилось вже наприкінці ХІХ ст., що переконливо засвідчують згадані вище розвідки М. Сумцова, де неабияке місце відведене докладному аналізу риторичного інструментарію письменства. Трохи згодом Д. Чижевський указував на синкретичність барокового письма як на одну з особливостей тогочасної літератури.

Тим часом низка дотичних до порушеної проблематики ґрунтовних розвідок з’явилася лише в другій половині ХХ ст. Насперед, варто вказати на дослідження В. Кречотня “Становлення поетичних форм в українській літературі ХVІІ ст.”, “Українська книжна поезія середини ХVІІ ст.”, “Художність давньої української прози (ХVІІ–ХVІІІ ст.)”, де автор окреслив релігійне ораторство як потужну лабораторію, в котрій “культивувалися найрізноманітніші форми художнього словесного зображення й вираження”, та виокремив декілька форм побутування віршових вкраплень у прозових творах [17, с. 62].

Ця проблема почасти зачепається у студіях М. Сулими “Про версифікаційні особливості книжної україномовної поезії середини ХVІІ ст.” і “Українське віршування кінця ХVІ – початку ХVІІ ст.”, В. Маслюка “Латиномовні поетики і риторики ХVІІ – першої половини ХVІІІ ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні”, Д. Наливайка “Київські поетики ХVІІ – початку ХVІІІ ст. в контексті європейського літературного процесу”, Г. Сивоконя “Давні українські поетики”. Цікаві спостереження щодо єдності поетики та риторики зробили Б. Криса в монографії “Пересотворення світу: Українська поезія ХVІІ–VІІІ століть”, Л. Ушкалов у працях “Світ українського барокко: Філологічні етюди” та “Українське барокове богомислення: Сім етюдів про Григорія Сковороду”, Р. Радишевський у дослідженні “Польськомовна українська поезія кінця ХVІІ – початку ХVІІІ ст.”, О. Циганок у студії “З історії латинських літературних впливів в українському письменстві ХVІ–ХVІІ ст.” та інші. Інтерес до означеної проблематики доводять і дисертаційні дослідження останнього часу, зокрема робота К. Борисенко “Явище синкретизму поезії та прози в українській літературі барокової доби”, матеріалом якої слугували переважно українсько- та польськомовні тексти Кирила Транквіліона-Ставровецького, Ісаї Копинського, Віталія Дубенського, Іоанікія Галятовського, Дмитра Туптала, Івана Максимовича, Лазаря Барановича, Івана Орновського, Стефана Яворського, Мануйла Козачинського та інших [14, с. 7].

Не зникає інтерес до риторичної проблематики і в галузі мистецтвознавства. Будучи потужним чинником етнічної консолідації українського народу, риторична спадщина являє собою своєрідний усний літопис, що відображає історичне минуле, і водночас зорієнтований на духовні запити сьогодення. Еволюція української риторичної творчості зумовила її сходження від ритуалу та видовища до самостійного виду професійного мистецтва. Тлумачення української риторики як вияв художньо-образного сприйняття дійсності, притаманний українському етносу, сприяло актуалізації проблем, пов'язаних з новим баченням завдань мистецтвознавства, яке дедалі більше перетворюється на важливий чинник соціального буття, відстоювання свого історичного права на існування.

Українська риторика XVI–XIX ст. поєднала феномен наукових знань та елементів усної народної творчості. Наукове зацікавлення українським фольклором спостерігаємо в працях Я. Головацького, В. Гнатюка, М. Грушевського, М. Драгоманова, М. Костомарова, М. Максимовича та інших представників вітчизняної культури. Виходячи з розуміння того, що українська риторика є органічним компонентом комплексу національних традицій, фольклористи кінця XIX – початку XX ст. особливу увагу звертали на її словесні форми в контексті тих ідейних пошуків, які були характерні для духовного життя тогочасного суспільства (О. Потебня, Ф. Колесса, І. Франко, Г. Хоткевич). Нове осмислення риторичної традиції спостерігаємо і сьогодні, про що свідчать дисертації: А. Матвійчука “Історична еволюція поезики української пісні”, в якій розглядається спадковість риторики та фольклорної стилізації професійної пісенної творчості, її жанрове оновлення, зміна виражальних засобів; В. Безкорсої “Трансформація бароко в художній культурі України XVI–XVIII століття”, де простежено систему взаємовпливів між риторикою та поезикою, художньою прозою, музичною культурою України означеного періоду.

Мовознавча проблематика включає риторичну як оригінальний вид мовленнєвої діяльності, що підтверджують фундаментальні дослідження В. Виноградова, В. Гумбольдта, О. Потебні, Ф. де Соссюра, П. Щерби. Крім того, видатні українські ритори, розробники теорії ораторського мистецтва створили низку загальновідомих мовознавчих праць, які стали основою українського мовознавства: П. Беринда створив “Лексикон славяноросійський”, М. Смотрицький “Граматику”, брати Зизанії розробили курси граматики, риторики, піітики. Сьогодні вивчається питання створення риторичних посібників, рукописних підручників у контексті історії українського підручникотворення (Я. Запаско, Я. Ісаєвич, В. Німчук, В. Полножон та інші).

Грунтовну розробку риторики як складника лінгвістичної освіти здійснили Ф. Бацевич, М. Вашуленко, Н. Голуб, Л. Мацько, О. Мацько, В. Русанівський, Л. Скуратівський, О. Савченко, Г. Шелехова. Національна доктрина розвитку освіти в XXI ст. в розділі “Стратегія мовної освіти” чітко визначає поняття мовної освіти, мовного виховання, мовленнєвої поведінки, які неможливі без риторичного складника [18]. Так, Л. Мацько розглядає місце риторики в просторі національної культури, досліджуючи її як предмет мовної комунікації. Її монографія презентує цілісну інноваційну концепцію інтегрованого навчального курсу “Українська мова в освітньому просторі”, яка є варіативною частиною магістерської підготовки у вищій філологічній школі та ефективно реалізується крізь призму етнокультурних і соціолінгвістичних змін XXI ст. Наскрізна концептуальна ідея науково-навчальної праці – формування креативної мовно-риторичної особистості [19, с. 519]. Грунтовним є до-

робок Л. Мацько такого важливого аспекту, як “Українська мова в особистостях”, що розкриває мовотворчість М. Грушевського, М. Драгоманова, Г. Квітки-Основ’яненка, І. Котляревського, П. Куліша, П. Мирного, І. Нечуя-Левицького, Г. Сковороди, Т. Шевченка [19, с. 115–318]. Дослідження Ф. Бацевича спрямовані на визначення пріоритетів комунікативної лінгвістики та формування риторичного потенціалу особистості. У своїх працях він зазначає, що в сучасній лінгвістиці та лінгвофілософії з’явився цілий напрям, який називається комунікативною філософією. Його ідея – так звана ідеальна комунікація, або трансцендентна прагматика та трансцендентна риторика. Представники цього напрямку, а це – Ю. Габермас, В. Гьосле та інші відомі філологи, стверджують, що гармонійне суспільство може існувати тільки в тому разі, коли воно послуговується ідеальною риторикою, коли носії ідей цього суспільства (передусім ідеться про інтелігенцію) є носіями риторики ефективного спілкування найвищого штибу. Зараз створюється ціла низка теоретичних понять комунікативної філософії – концепція ідеальних мовленнєвих актів. Ідея риторики ефективного спілкування та трансцендентної прагматики скерована на те, щоб якомога більша кількість членів суспільства була озброєна риторичними знаннями і, спілкуючись між собою, створювала гармонійне суспільство. Тобто комунікація між різноманітними суспільними осередками, організаціями, установами повинна бути не конфронтативною, а толерантною та ефективною. Ідея толерантності спілкування, безумовно, ґрунтується на багатьох чинниках, найважливішим серед яких є засвоєння риторичних умінь і навичок [20]. Цікавими є наукові розвідки Т. Космеди, що стосуються мовної особистості та риторичної парадигми сучасної лінгвістики. Зокрема, нею досліджено риторичну компетенцію Івана Франка, з’ясовано її концептуальні засади, проаналізовано типові ознаки Франкового дискурсу [21, с. 153].

Висновки. Таким чином, риторика як різновид людської діяльності, наука та навчальна дисципліна перебуває в колі постійного наукового пошуку, досліджується цілою низкою сучасних наук.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні накопиченого досвіду педагогічної риторики як складника професійної компетенції сучасного вчителя.

Література

1. Гадамер Х.Г. Истина и метод / Х.Г. Гадамер. – М. : Наука, 1988. – 447 с.
2. Лемківський М.В. Історія педагогіки / М.В. Лемківський. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 360 с.
3. Аннушкин В.И. Риторика. Вводный курс : учебн. пособие / В.И. Аннушкин. – 20-е изд., испр. – М. : Флинта – Наука, 2007. – 296 с.
4. Мейзерський В.М. Філософія і неориторика / В.М. Мейзерський. – К. : Світ, 1991. – 285 с.
5. Лосев А.Ф. Философия языка / А.Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1971. – 382 с.
6. Бахтин М. Проблема речевых жанров / М. Бахтин // Полное собр. соч. : в 7 т. – Т. 5.
7. Грановская Л.М. Риторика / Л.М. Грановская. – М. : Азбуковник, 2004. – 218 с.
8. Перельман Х. Новая риторика / Х. Перельман, Л. Ольбрехт-Тытека. – М. : Мысль, 1987. – 380 с.
9. Барт Р. Нулевая степень письма / Р. Барт. – М. : Наука, 1982. – 456 с.
10. Дюбуа Ж. Общая риторика / Ж. Дюбуа, Ф. Мэнге. – М. : Прогресс, 1986. – 380 с.
11. Сагач Г.М. Риторика / Г.М. Сагач. – К. : Ін Юре, 2000. – 568 с.
12. Препотенська М.І. Екзистенційні виміри риторики / М.І. Препотенська. – К., 2007. – С. 8.

13. Борисенко К. Явище синкретизму поезії та прози в українській літературі барокової доби: автореф. дис. ... к. філол. наук / К. Борисенко. – Х., 2006. – 18 с.
14. Аверинцев С.С. Риторика и истоки европейской литературной традиции / С.С. Аверинцев. – М., 1996.
15. Гулак-Артемівський П.П. Повна зб. творів / П.П. Гулак-Артемівський. – К. : Наукова думка, 1962.
16. Скрекотень В. Художність давньої української прози (XVII–XVIII ст.) / В. Скрекотень. – К. : Навчальна книга, 2006. – 362 с.
17. Нова програма 12-річної школи: Українська мова 5–12 класи. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005.
18. Мацько Л.І. Українська мова в освітньому просторі / Л.І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
19. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К. : Академвидав, 2004. – 344 с.
20. Космеда Т.А. Комунікативна компетенція Івана Франка: Міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри / Т.А. Космеда. – Львів : ПАІС, 2006. – 328 с.

ТОПЧІЙ Г.С.

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Зміна пріоритетів в економіці України, створення європейського простору вищої освіти вимагає підготовки фахівців більш високого рівня. Сучасність породжує принципово новий образ вчителя-професіонала, сутнісним ядром якого є професійний саморозвиток.

Дослідженню цілісного формування професійно значущих якостей присвячені праці Н. Амінова, В. Вітюка, Л. Волкової, Р. Гейзерської, Ю. Друзя, В. Зазикіна, І. Зимньої, О. Корабліна, Н. Кузьміної, О. Кухарук, М. Любур, В. Марищук, Л. Маркової, Л. Мітіної, О. Ростунова, В. Сластьоніна, П. Торопова, Е. Чугунова та інших.

Однак проблема професійного саморозвитку на основі ігрових педагогічних технологій недостатньо досліджена.

Мета статті – розкрити специфіку професійного саморозвитку майбутнього вчителя в умовах педагогічного ВНЗ.

Для розуміння сутності саморозвитку майбутнього вчителя ми беремо до уваги ідею Л. Рувинського про цілеспрямованість саморозвитку, який визначає саморозвиток як цілеспрямоване самоформування в собі тих якостей, що необхідні для успішного виконання майбутньої професійної діяльності.

Отже, відповідно до нашого дослідження, ґрунтуючись на точці зору В. Андреева, Л. Виготського, О. Леонтьєва, В. Маралова, Л. Рувинського, ми дотримуємося розуміння саморозвитку майбутнього вчителя як особливого виду діяльності майбутнього вчителя, що є цілеспрямованою на підвищення ефективності процесів “самості”, які необхідні для успішного виконання діяльності.

“Самість” (або уявлення про себе) – погляд людини на себе, заснований на минулому досвіді, даних теперішнього й очікування майбутнього; вираження загальної тенденції організму вести себе так, щоб підтримувати та підсилювати себе [1].

На основі аналізу сутності понять “саморозвиток”, “саморозвиток майбутнього вчителя”, спираючись на праці провідних учених (В. Андреева, П. Каптьорева,